

מסלול ההפתעות ביער מיתר-יתיר

הדפיסו את המסלול, הצטיידו
בבריסטול, מספריים, חוטי צמר,
צבעים: כחול, חום וירוק,
עטים - וצאו לדרך!

יער יתיר של קק"ל הוא היער הנטוע הגדול ביותר במזרח התיכון. לצד מתקנים חקלאיים, חורבות בית כנסת, מצודות ומערות, יש כפרים משגשגים בספר (קצה) המדבר. פעולות שיקום מצליחות לדחות את המדבר מלהתקדם צפונה. מבט מעל מצודת היערנים על הנוף שגובל בין ירוק ובין חום יספר לכם הכול. המסלול עצמו מלווה בנסיעה ארוכה בדרך הנוף המיוערת ובעצירות באתרים המפוזרים לאורכה של הדרך.

נפנה בצומת שוקת צפונה על כביש 60, לכיוון היישוב מיתר. מיד אחרי היישוב נפנה בפנייה הראשונה ימינה לתוך דרך נופית הסובבת את מיתר ומסומנת בכחול - שם מתחיל מסלולנו.

(טיפ קטן לפני המסלול - נצלו את שירותי תחנות הדלק של צומת שוקת כי לא יהיו שירותים מוסדרים בהמשך המסלול, חוץ מבמצודת היערנים).

יער מיתר - דרך נוף סובב מיתר (מסלול כחול)

משימה 1

הפסקת אוכל וחידת בוקר

בחניון הפרוסופיס (ינבוט) / חניון האורנים (כ-10 דקות בהמשך) - עצרו לארוחת בוקר בחניון קק"ל. בזמן הזה הודו בלבכם ליוסף ויץ, שחלם על נטיעת יער יתיר לתושבי הדרום והגשים את חלומו יחד עם קק"ל.

חידה לחימום: עצי פרי נותנים פרי.
עצי סרק לא. למה בכל זאת האדם צריך
אותם? המשך בעמוד הבא...

צל, כחובן

ליופי

לבנייה

משבי רוח

כל התשובות נכונות

משימה 2
הידעתם?

בסוללות העפר שסביבנו כל שתיל עץ נבחר בקפידה ממאגר גנטי של זרעים מובחרים שנאספו מהאזור. הוא מונח באדמה עטוף בשרוול מחומרים מתכלים המסייע לו לצמוח מהר ומגן עליו מצבאים ומדורבנים רעבים.

סוללות העפר הבנויות שומרות על הקרקע מסחף ועוזרות לשתילון לקבל פי ארבעה מכמות המים היורדת באזור המדברי, שמקבל כ-250 מ"מ ממוצע גשם בשנה. כך קק"ל מצליחה לשקם את הקרקע ולדחות את המדבר מלהתקדם צפונה...

שיטת הסוואניזציה, מלשון סוואנה, היא צורת ייעור שפותחה על ידי קק"ל ונועדה להשביח את השטח ולהרבות את מגוון מיני הצמחים - פעולה הפוכה לתהליכי המדבור.

משימה 3

זהו את המתקן המסתורי

שימו לב! חפשו את המתקן שנמצא ממול לשלט קק"ל המורה על מסלולנו. הסתכלו על זוויתו של המתקן התעשייתי (שלט ועליו חץ אדום יעזור לכם). אפשר להבין שמי שתכנן וחצב את המתקן בסלע חשב לעזור לנוזל, בעזרת זווית החציבה, לזרום בקלות אל הנקב (שמו של בור האיגום שאוגר את הנוזלים ונותן לשאר חומרי הלוואי שבו לשקוע). לצדו של משטח הדריכה ישנם תאים חצובים שבהם הניחו חקלאים אחרים את יבולם כשחיכו לתורם להשתמש במתקן - הרי הוא היה ציבורי.

אולי יעזור לכם לדעת שבאזור נמצא מפעל מפורסם לעיבוד יבולים חקלאיים הגדלים באזור, ושמו הוא כשם היער שאנו מטיילים בו...

מלאכת יד: עשו בעצמכם פונפון צמרירי

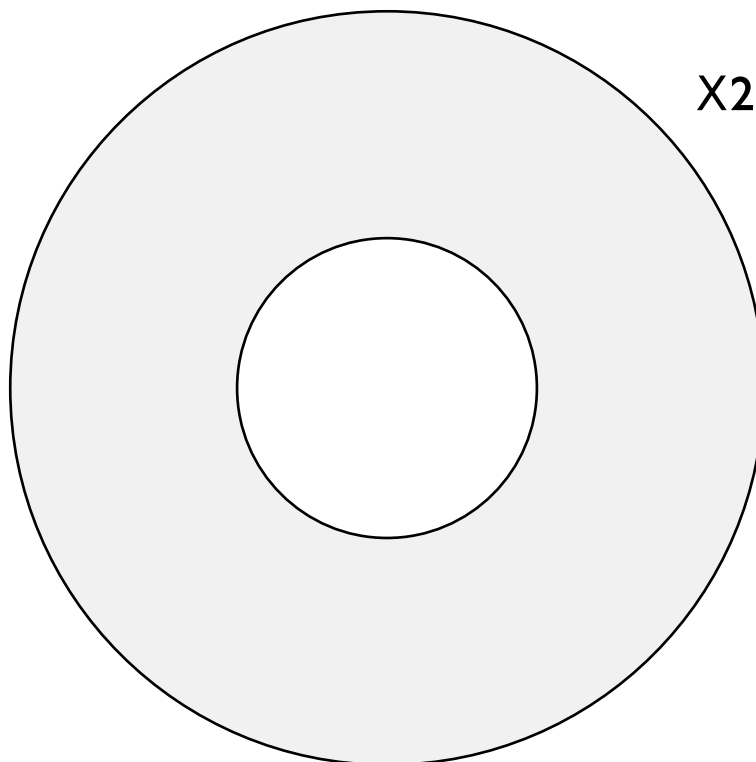

מיד אחרי המתקן התעשייתי תוכלו לראות על ההר מימינכם הריסות מבנים. מרחוק אלו נראים כסתם אבנים, אך כשמטיילים מקרוב רואים חורבות של בתים, מערות מגורים, גדרות, בורות מים, מערות קבורה, מערות קולומבריום (שחצובים בהן כוכים לגידול יונים), וקשתות הרוסות של כנסיות בעלות רצפות פסיפס מרשימות הקבורות מתחת לעפר על מנת שישתמרו. התרשמו מההריסות בעודכם ברכב (לא כדאי לרדת לחפש את רצפות הפסיפס כי הן נסתרות ורק בודדים יודעים היכן למצוא אותן). חורבות אלו הן עדות לכך שתושבי האזור עסקו בחקלאות ובמרעה צאן עוד מימי קדם, אך עם הזמן הוזנחה המערכת החקלאית, כסות הצומח נעלמה עקב רעיית יתר, הקרקע החלה להיסחף והמדבר התקדם צפונה. הביטו סביב ותראו אדמות משוטחות וחלקות מסביב לתל - אלו הן עדויות לאוהלי הרועים שרעו פה בזמן האביב. כיום קק"ל מעניקה רשיונות למרעה זאת על מנת לשלוט בכמות הצאן הנכנסת לשטח היער, כדי להמנע מרעיית יתר הפוגעת בצמחייה ובקרקע.

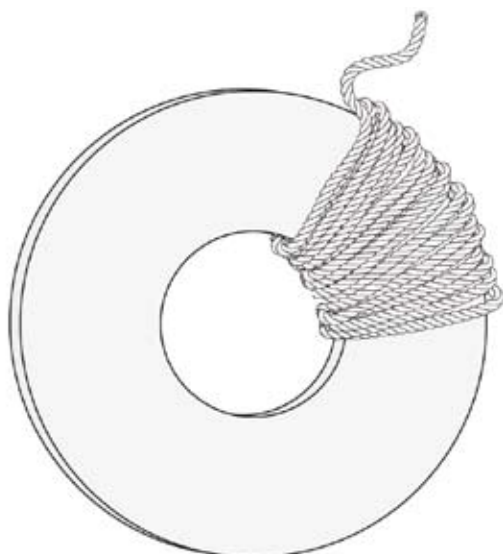
טיפ מרועה הצאן בסתיו: ערכת הכנת פונפון מצמר כבשים לפינוק חורפי מיוחד

הוראות להכנת הפונפון

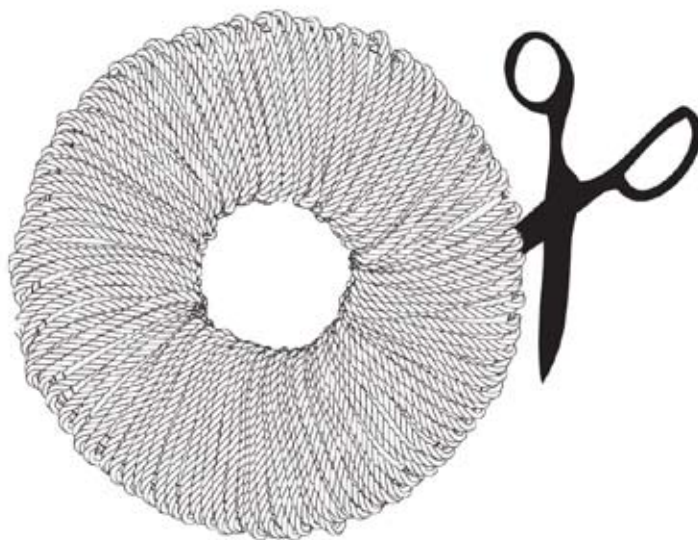
1. הכנת הטבעות: לוקחים בריסטול פשוט (אפשר להשתמש בקופסת דגנים), משרטטים שני עיגולים וגוזרים אותם. כל עיגול צריך להיות בקוטר 10 ס"מ בערך ועם חור במרכזו בקוטר של 4 ס"מ בערך.

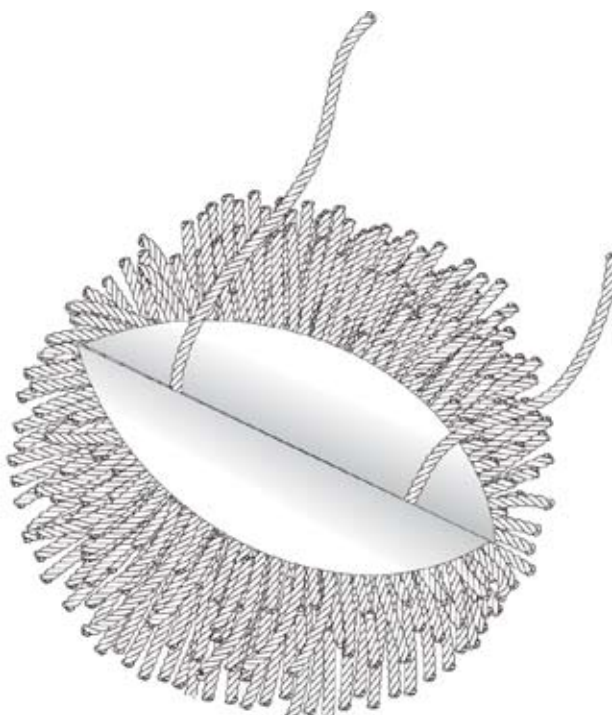
2. ליפוף הצמר: מניחים את הטבעות אחת על גבי השנייה ומתחילים ללפף את הצמר באופן צפוף ושווה לאורך כל הסיבוב. ככל שתלפפו יותר שכבות, כך יהיה הפונפון מלא וצפוף יותר (מומלץ ללפף שלוש עד ארבע שכבות).

3. חיתוך בין השכבות: מכניסים את המספריים בזהירות מהצד, בין שתי שכבות הבריסטול שמכוסות כעת במעט צמר. זה אולי לא נוח, אבל אפשרי.

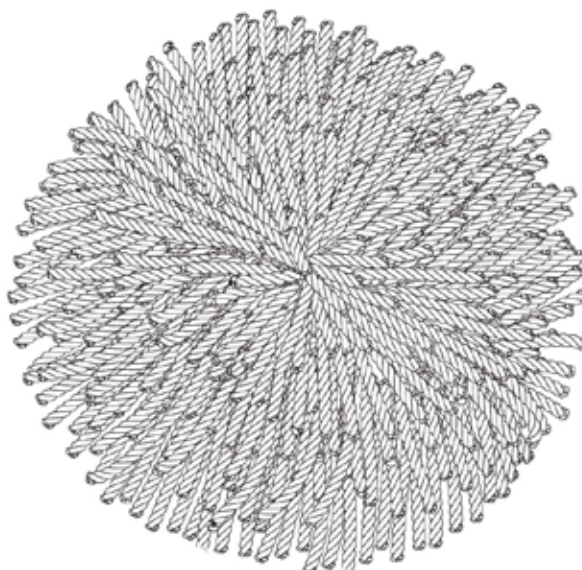

4. קשירה: פותחים מעט ומרווחים בין שתי הטבעות כך שנוכל להניח ביניהן חוט צמר לקשירה. גוזרים חוט צמר באורך 15-20 ס"מ ומניחים אותו במרכז בין שתי הטבעות. ממשיכים לאט להכניס את החוט בין השכבות מסביב עד שמגיעים לצד השני.

קושרים קשר חזק ועוד אחד לכיוון השני לחיזוק סופי. לאחר מכן מסירים את טבעות הבריסטול שלנו. עושים זאת בשתי דרכים אפשריות: להסיר כל חצי טבעת לכיוון החיצוני (הנגדי) של הפונפון בצורה איטית ובזהירות. דרך שנייה, פשוטה יותר, היא לחתוך את הטבעת באזור אחד ולהסירה בצורה קלה.

5. שלב אחרון וחביב: אחרי הורדת הטבעות נשאר רק לנער מעט את הפונפון כדי שתתקבל צורה עגולה ואחידה. אם מבצצות ממנו קצוות, אפשר גם לגזוז אותן.

לצד עצי זיתים ואלת הבוטנה נתחבר ל"שביל ישראל", החוצה את הארץ מדרום ועד אילת (כתום-לבן-כחול). נמשיך בו עד צומת הדקלים, שם נפנה ימינה ונתחבר לשביל השחור, הנקרא גם "דרך החלמוניות". כשתעברו את גרם מדרגות האבן שמימינכם, המשיכו ישר ועצרו בחניון קק"ל שמימין. לצד שולחנות עץ נשאר את רכבנו ונצא לסיור קצרצר של כ-15 דקות בשביל הצהוב של "מסלול המערות ובור המים". המסלול הוא מעגלי וקל מאוד להליכה.

משימה 5

מסלול הליכה "המערות ובור המים" וחידה

כמו שהציפורים נודדות באביב ובסתיו על מנת להרחיק למקומות חמים ופוריים יותר במזון, כך עשו ועדיין עושים גם רועי הצאן עם המרעה שלהם. הם נוטשים את בתי הקבע שלהם ונודדים עם המרעה למקום דשן ופורה יותר. את הדייר הם מגדרים בסלעים מהנמצא והם עצמם דרים במערות צנועות. מובן שחייב להימצא בור מים בסביבה על מנת שיוכלו להתקיים.
חידה < בסוף המסלול ליד בור המים יש אבן דמוית קערה חצובה. האם אתם יכולים לנחש למה שימשה האבן?

רמז: שמו של אחד הצמתים המרכזיים באזור שעברנו דרכו בדרך ליער יתיר

רוצים עוד רמז...

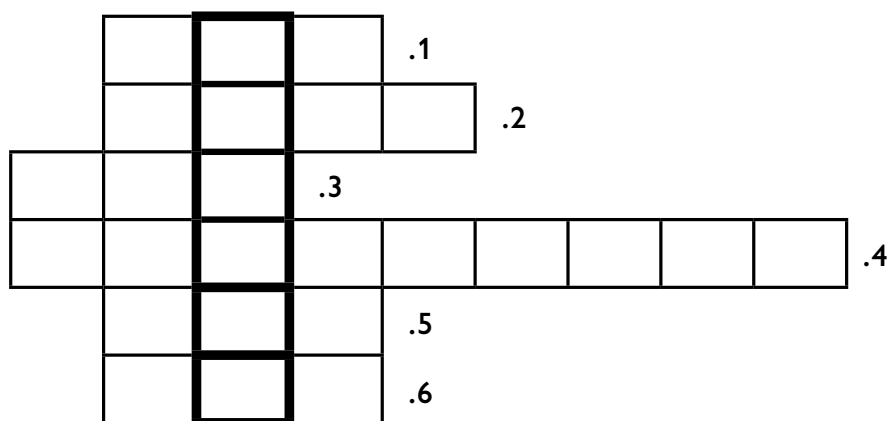
אם אתם יודעים מה פירוש המילה "רהט" - תדעו את התשובה...

לאלת הבוטנה יש שם נוסף. **פתרו את התשבץ וגלו מהו.**

1. שם נוסף ליקצה' (המדבר)
2. שם היער שאנו מטיילים בו
3. נדידה (של חולות) נקראת גם...
4. עץ שעזר לייבש ביצות והובא לכאן מאוסטרליה
5. חציבה באדמה לאגירת המים
6. הגוף שנטע את יער יתיר

הדרכת דרך וסיפור קצר על החלמונית

זהו שער הכניסה ליער אוסטרליה, העתיד לכסות את האזור הצחיח שמאחור. אוסטרליה היא המקום שממנו הובאו עצי האיקליפטוסים לארץ. ערוגת השתילים שלפניכם נראית קטנה, אך בעוד כמה עשרות שנים תהיה חלקת אדמה זו צפופה בעצים ממש כמו שאר הנוף ביער יתיר. מולנו על פסגת ההר כבר אפשר לראות את מצודת היערנים. אם הגענו בעונת הפריחה (אוקטובר-נובמבר) נעצור באחד מאתרי הפריחה היפים בנגב כדי לפגוש בפרחי החלמוניות המרהיבות, הנמצאות מיד אחרי העיקול. נחנה ונרד לצד השלט המסביר על הפרחים, לצדו של סכר אבנים מרשים.

החלמונית היא פרח בר מהיפים בארץ, הנפוץ מטורקיה ועד ארצנו. זהו צמח בצל גדול המצמיח פרחים צהובים גדולים שפורחים בקרבת האדמה ללא עלים. אך למה החלמוניות גדלות דווקא במקום מדברי שכזה? הסוד הוא בכיסי קרקע, בין סלעים בלתי חדירים למים: הגשם שיורד על הסלעים זורם אל כיסי הקרקע (קוראים לזה "בְּגֵר עֵילִי") ומצטבר שם. אז אף על פי שבחורף ממוצע יורדים שם רק כ-250 מ"מ של מים, כיסי האדמה אוגרים את המים מכל הסביבה, והפרחים נהנים מכמויות מים גדולות יותר.

מישהו יודע למה קוראים לפרח הזה "חלמונית"?

נו, זה ברור, כי הוא בצבע חלמון של ביצה..

שמעו סיפור:

היה היה פעם פרח אפור ועצוב שצמח בסתיו צמוד לקרקע ואיש לא ראה אותו. מטיילים דרכו עליו, דבורים דילגו מעליו, והוא היה ממש מיואש, עד שיום אחד הגיע ילד קטן שהבחין בפרח וראה את מצוקתו. "הצורה שלך דווקא די יפה, כמו גביע של שלהבות אש הנשלחות לכיוון השמיים. למה אתה לא מאושר?". הסביר לו הפרח כמה קשה לחיות במקום שלא מבחינים בך, ורחמיו של הילד נכמרו. הוא החליט לעזור לפרח המסכן ורץ כל הדרך הביתה לבקש מאמו שתעזור לו לבחור צבע זוהר. "אני צריך לצבוע פרח בצבע בוהק ובולט, כדי שכל המאביקים יראו אותו", אמר לאמו. "הוא נראה כמו להבות אש ויהיה יפה אם אצבע אותו בצהוב". אמו ציידה אותו בחלמון ביצה ובמכחול והילד חזר לפרח, צבע אותו וקרא לו "חלמונית". ומאז ועד היום פורחת החלמונית בצהוב עז, כל המאביקים רואים אותה היטב, וכל המטיילים ביער רואים אותה בוהקת למרחוק ולא דורכים עליה יותר...

זכרו! החלמוניות הן צמח מוגן - אסור לקטוף אותן, והיזהרו לא לדרוך על הפרחים בדרך חזרה אל הרכב. עלינו להמשיך עם השביל עד לצומת עם כביש אספלט - שם נפנה שמאלה ונמשיך ישירות להפסקת שירותים (מוסדרים), מילוי מים ותצפית מרשימה על כל היער הנפרש תחתינו ממצודת היערנים.

תצפית ואירוח במצודת היערנים

מצודת היערנים נבנתה בתחילה כמגדל תצפית אש וככפר יערנים עבור עובדי קק"ל, שתוכנן כי יגורו כאן עם משפחותיהם. מכאן גם יצאו גרעיני התיישבות להיאחז במרחב. היום המקום משמש את יערני האזור, ויש במבנה חדר מיוחד המיועד לאירוח ומידע עבור ההולכים בשביל ישראל. עלו לגג המצודה והתרשמו מהתצפית הנראית ממנה.

מהתצפית תוכלו לראות את שדרת ההר המרכזית של הארץ (מימין) צונחת לבקעת באר שבע. זהו אזור ספר המדבר, ששינה את צבעו מחום לירוק - בעזרתה של קק"ל

איזה כיף למטיילי שביל ישראל המוזמנים להתארח (וגם ללון) בחדר היערנים

אחרי התרעננות קלה נצא מן המצודה וניסע שמאלה דרך החלק הוותיק של יער יתיר, שניטע בתחילת שנות ה-60, לעומת יער מיתר הצעיר יותר, שנבנה כטבעת ירוקה סביב היישוב מיתר בשנות ה-80. ניסע עד שנגיע לשטחים החקלאיים וליישוב שני-ליבנה.

בצד ימין תראו שרידי בית כנסת קדום של חורבת ענים. בחזיתו אדנים, עמודים וכותרות, ובתוכו נחשפה בימת ארון קודש. בתקופה המוסלמית הקדומה ובתקופת הממלוכים שימש המבנה כמסגד. לצד המבנה נישאת מצודת הגנה מתקופת המקרא

איזה יופי, בכל הסביבה יש חפירות ארכאולוגיות שמגלות מערות ועיר המסודרת שתי וערב

נחנה את רכבנו ב"חניון הבור", שנמצא כ-100 מ' אחרי הכניסה למסלול מצד שמאל. נשאיר את הרכב בחניון, נתארגן ונצא למסלול של כ-15 דקות לכל כיוון ב"שביל המתקנים החקלאיים".

משימה 9

מסלול הליכה ותפוזרת: "שביל המתקנים החקלאיים"

כבר סיפרנו לכם על התושבים החקלאים והרועים. במסלול תפגשו בעדויות לכך, כמו בורות מים, גתות, גדרות של חוות קטנות. המסלול מלווה בשלטי הסבר ליד כל ממצא.

בחרו אחד מהמטיילים והטילו עליו להגיע לפניכם לכל תחנה ותחנה שבמסלול. עליו להסתיר את שלט ההסבר שנמצא ליד כל מתקן ולשאול אתכם שאלות שיעזרו לכם לנחש למה שימש המתקן. נסיים בבית הכנסת של חורבת ענים, ונחזור באותו המסלול עד לרכב.

הפרידו בתפוזרת שלפניכם את השייך לחקלאי ואת השייך לרועה. חברו את האותיות שיישארו ותקבלו את שמה של אחת הדרכים ביער. תצטרכו לגלות את שם הדרך על מנת להמשיך במסלול.

ד	●	ר	ג	ז	ע
ק	ו	ט	ס	י	פ
ל	ל	ב	ה	ת	כ
ה	ש	א	ד	כ	ג
ד	י	●	ב	ב	פ
●	ת	ש	מ	ר	נ

המילים לתפוזרת:
גפן / זית / דובדבן /
פיסטוק / דקל

שה / טלה / תיש /
עז / כבש

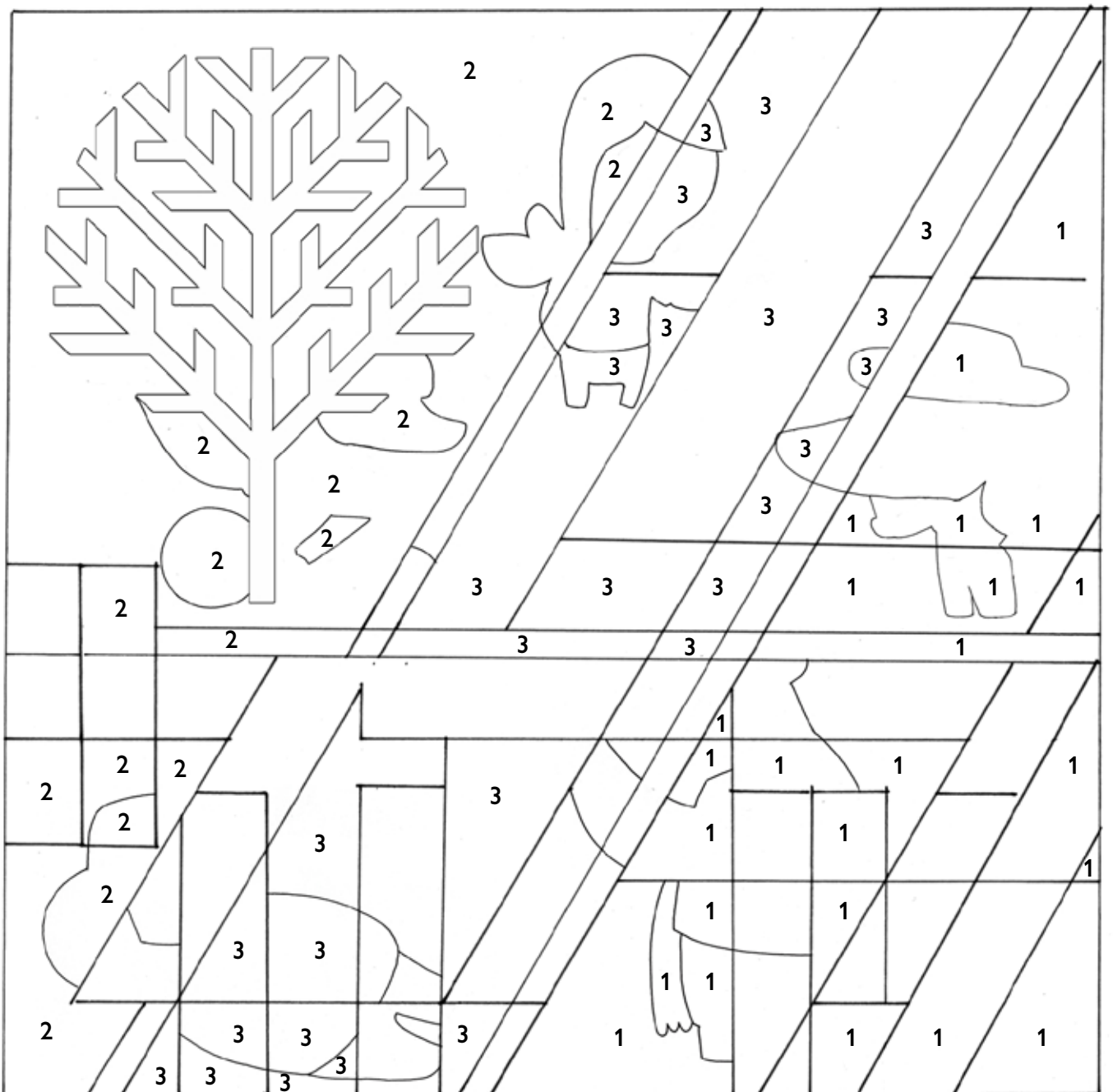

אם פתרתם את התפוזרת אתם יודעים מה שם הדרך לחניון ע"ש הוריה ומיכאל. זמן טוב להפסקת צהריים קלה...

אחרי הפסקת הצהריים, במרחק כמה דקות מהחניון, בהמשך הכביש לצדו של מאגר המים (הנשאבים על פי צורכי החקלאים מקידוחים בצומת שוקת מאקוויפר ההר), קיים תאטרון דשא ירוק שנבנה בעזרת שיתוף פעולה עם קהילות השונות הגרות סביב ליער וקק"ל. התושבים מצצבים את שטחי היער לשימושם ולפי בחירתם. לצד התאטרון נבנו מתקני ספורט לשימוש המבקרים. בזמן הפסקת הצהריים אתם מוזמנים לצבוע את הציור שלפניכם ולגלות מה הסתרנו בו.

1=חום 2=כחול 3=ירוק

נסיים בתצפית מרהיבה על בקעת ערד הנפרשת מולנו ממצפור קריות על כביש 316: כבר צפינו על בקעת באר שבע ממצודת היערנים, וכעת, כשפנינו לנוף, מימיננו בקעת ערד, שם נמצא האתר הארכאולוגי "תל ערד", ובו יקב יתיר. מולנו מתנשאים הרי מואב, כשים המלח מפריד בינינו (ים המלח הוא המקום הנמוך ביותר בעולם, לכן אנו לא יכולים לראות אותו מכאן).

למרגלותינו, בצד הכביש היורד, נראות חורבות היישוב "קריות". הביטו מולכם על המדבר החום והריק, ודמיינו בעיניכם שכך היה נראה גם יער יתיר לולא דאגה קק"ל לפני 50 שנה לנצל את שטחי ספר המדבר לנטיעת עצים.

ושאלת זיכרון קצרה לסיום: כשאתם מגיעים הביתה, הקלידו בדף המסלול באתר e ירוק את שמו של איש החזון שביקש לעצור את המדבר בעזרת נטיעת עצים...

נסיעה טובה הביתה!